

Д.В. РАЙКО, О.І. МАСЛАК, М.В. МАСЛАК

СТРАТЕГІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті визначено, що сьогодні задля забезпечення прозорого інформаційного представлення всіх аспектів діяльності компанії важливим є розуміння, відображення та втілення стратегічних орієнтирів підприємства з орієнтацією на забезпечення стійкого розвитку, що надасть можливість краще розуміти бізнес-модель компанії, її вплив на соціум та навколишнє середовище. При цьому необхідність виокремлення елементів успішної стратегії стійкого розвитку підприємства є актуальною проблемою як у теоретичному, так й у практичному сенсі. За результатами дослідження з'ясовано, що основними компонентами успішності втілення засад стійкого розвитку виступають такі елементи як взаємодія з широким колом стейкхолдерів та соціальна відповідальність, лідерство, ідеї, бренд та інновації. За таких умов актуальним є завдання забезпечення більш ефективної трансформації концептуальних положень в дієвий інструментарій управління підприємством на всіх рівнях його функціонування. Мета дослідження полягала у вивченні найважливіших параметрів стійкого розвитку підприємств, умов і передумов для формування напрямів вдосконалення стратегії стійкого розвитку. Узагальнюючи запропоновані методичні підходи до стійкого розвитку підприємств, зазначено що для забезпечення подальшого зростання ефективності підприємств потрібними є заходи щодо втілення новітніх ресурсозберігаючих технологій, підвищення ефективності бізнес-процесів, вирішення проблем технологічного відставання, раціоналізації використання ресурсів, організації використання вторинних ресурсів, аналізу ефективності використання трудового потенціалу. У статті авторами наголошується на тому, що переорієнтація на слідування принципам стійкого розвитку здатна сприяти переосмисленню ролі окремих підприємств та галузей в цілому як перспективи майбутнього, а не баласту минулого.

Ключові слова: стійкий розвиток; стійкість; екологічна безпека; економічна стабільність; соціальне благополуччя; стратегія.

Д.В. РАЙКО, О.І. МАСЛАК, М.В. МАСЛАК

СТРАТЕГИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

В статье определено, что сегодня для обеспечения прозрачного информационного представления всех аспектов деятельности компании важно понимание, отображение и воплощение стратегических ориентиров предприятия с ориентацией на обеспечение устойчивого развития, что позволит лучше понимать бизнес-модель компании, ее влияние на социум и окружающую среду. При этом необходимость выделения элементов успешной стратегии устойчивого развития предприятия является актуальной проблемой как в теоретическом, так и в практическом смысле. По результатам исследования установлено, что основными компонентами успешности реализации принципов устойчивого развития выступают такие элементы как взаимодействие с широким кругом стейкхолдеров и социальная ответственность, лидерство, идеи, бренд и инновации. В таких условиях актуальной является задача обеспечения более эффективной трансформации концептуальных положений в действенный инструментальный управления предприятием на всех уровнях его функционирования. Цель исследования заключалась в изучении важнейших параметров устойчивого развития предприятий, условий и предпосылок для формирования направленной совершенствования стратегии устойчивого развития. Обобщая предложенные методические подходы к устойчивому развитию предприятий, указано что для обеспечения дальнейшего роста эффективности предприятий нужными являются мероприятия по воплощению новейших ресурсосберегающих технологий, повышению эффективности бизнес-процессов, решению проблем технологического отставания, рационализации использования ресурсов, организации использования вторичных ресурсов, анализа эффективности использования трудового потенциала. В статье авторами подчеркивается, что переориентация на следование принципам устойчивого развития способна содействовать переосмыслению роли отдельных предприятий и отраслей в целом как перспективы будущего, а не балласта прошлого.

Ключевые слова: устойчивое развитие; устойчивость; экологическая безопасность; экономическая стабильность; социальное благополучие; стратегия.

D. V. RAIKO, O. I. MASLAK, M. V. MASLAK

SOLUTION TO THE PROBLEMS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY

The article deals with a need to ensure a transparent information presentation of all aspects of the company's activities. In this case it is important to understand, display and implement the strategic guidelines of the enterprise with a focus on ensuring sustainable development, which will allow a better understanding of the company's business model, its impact on society and the environment. At the same time, the need to highlight the elements of a successful strategy for the sustainable development of an enterprise is an urgent problem both in theoretical and practical terms. According to the results of the study, it was found that the main components of the success of the implementation of the principles of sustainable development are such elements as an interaction with a wide range of stakeholders and social responsibility, leadership, ideas, brand and innovation. In such conditions, the urgent task is to ensure a more effective transformation of conceptual provisions into effective tools for the management of an enterprise at all levels of its functioning. The purpose of the study was to study the most important parameters of sustainable development of enterprises, conditions and prerequisites for the formation of directions for improving the strategy of sustainable development. Summarizing the proposed methodological approaches to sustainable development of enterprises, it is indicated that in order to ensure further growth in the efficiency of enterprises, it is necessary to take measures to implement the latest resource-saving technologies, improve the efficiency of business processes, solve the problems of technological lag, rationalize the use of resources, organize the use of secondary resources, analyze the efficiency of labor potential. The authors emphasize that a reorientation towards following the principles of sustainable development can contribute to rethinking the role of individual enterprises and industries as a future perspective, and not a ballast of the past.

Key words: sustainable development; sustainability; ecological safety; economic stability; social wellbeing; strategy.

Постановка проблеми. Досягнення стійкого розвитку декларується як одне з ключових стратегічних завдань на найближчу перспективу багатьма міжнародними організаціями, органами державного управління, громадськими організаціями та великим бізнесом. Водночас у світі спостерігається

тенденція пошуку нових механізмів та методів попередження деструктивного впливу на оточуюче середовище на мікрорівні. Одним з інструментів вирішення цієї задачі слугує впровадження засад стратегії стійкого розвитку у практику промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що серед тих, хто досліджував стратегії стійкого розвитку, слід відзначити роботи Кортена Д.К. [1] та Кобзар О.М.[2], які вивчали методи переходу до стійкого розвитку, Г. Дейлі [3] та Д. Медоуза [4], які вивчали методичне забезпечення стійкого розвитку, В.М. Трегобчук [5], присвячені методичним основам забезпечення стійкого розвитку, Баутіна В.М. [6], присвячені методичним основам забезпечення стійкого розвитку з точки зору системно-синергетичного підходу та багатьох інших. Однак проведений аналіз економічної літератури показав, що у здійснених раніше дослідженнях недостатньо розроблена теоретична база питань стійкого розвитку.

Мета статті полягає у дослідженні найважливіших параметрів стійкого розвитку підприємств, умов і передумов для формування напрямів вдосконалення стратегії стійкого розвитку.

Основні результати дослідження. Характерне для ХХ століття намагання передовими країнами досягти будь-якою ціною економічного зростання призвело до відсутності підкріплення внутрішнього валового продукту розвитком інноваційних технологій або екологічних програм.

У 1972 році на засіданні Римського клубу, міжнародної суспільної організації, було представлено доповідь Д. Медоуза «Межі зростання» [4], у ході якої вперше наголошувалося на необхідності забезпечення стійкого розвитку у зв'язку з критичним станом біосфери, коли за умов збереження існуючих тенденцій (зростання кількості населення, забруднення природи та зменшення запасів) може настати економічний колапс.

Того ж року відбулася Конференція ООН щодо питань навколишнього середовища у Стокгольмі, після якої Комітет ООН спільно з Міжнародним союзом охорони природи та Всесвітнім фондом охорони природи, де вперше було використано термін «стійкий розвиток».

1987 року у доповіді Всесвітньої комісії з питань навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» стійкий розвиток було визначено як «низку поступових змін, за яких використання усіх видів ресурсів (природного, людського, фінансового тощо) націлене на задоволення теперішніх і майбутніх потреб суспільства» [7].

Термін «стійкий розвиток» в рамках прийняття «Порядку денного ХХІ століття» у Ріо-де-Жанейро у 1992 році було визначено як нову форму партнерських взаємовідносин задля створення більш ефективної та справедливої світової економіки. Однак як показали результати Всесвітнього саміту зі стійкого розвитку у 2002 році, більшість екологічних, економічних та соціальних проблем лише загострилися.

Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20» у 2012 році включала обговорення проблем «зеленої» економіки та подолання бідності. У ході конференції було з'ясовано, що «стійкий розвиток» як концепція «залишається занадто аморфною, її принципи мають бути чітко визначені і, отже виконані» [8].

Як слідує з вищенаведеного, концепція стійкого розвитку має довгу історію – від двокомпонентності (екологічна та економічна складові) до тривимірності (було додано соціальну складову). Можна вважати, що їй передувала концепція про ноосферу В.І. Вернадського. В обох випадках за основу взято антропологічні уявлення про стійкість. Стійкість – міждисциплінарна категорія, що використовується як основоположна категорія понятійного апарату стійкого розвитку.

Стійкість саме у значенні «рівноваги» разом з динамізмом виступають умовами економічної рівноваги, а сама концепція загальної економічної рівноваги була запропонована Л. Вальрасом, який визначив стійкість як здатність системи зберегти свою якість в умовах мінливого середовища і внутрішніх трансформацій (випадкових або навмисних). Згодом науковцями, насамперед П.Самуельсоном та Н.Д. Кондратьєвим були запропоновані механізми саморегуляції на макроекономічному рівні.

Усе це слугувало підґрунтям формування економічної теорії стійкого розвитку, за якої стійкий розвиток розглядають як прогрес усієї цивілізації та окремих країн, що має збалансований та безконфліктний характер, за умов постійного інноваційно-інвестиційного економічного розвитку, що сприяє вирішенню таких проблем як бідність, експлуатація та дискримінація, збереження довкілля тощо [9].

Однак, щоб це стало можливим, компаніям потрібно керуватися у своїй діяльності стратегією стійкого розвитку, елементи якої пропонуємо узагальнити за такими групами (рис.): акціонери, споживачі та персонал; лідерство; соціальна відповідальність; бізнес-ідеї; бренд; інновації.

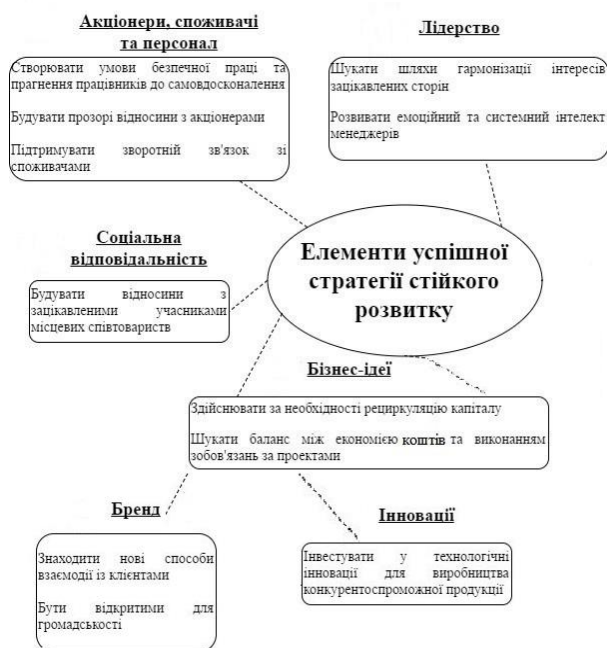

Рис. - Елементи успішної стратегії стійкого розвитку підприємства

Перш за все, підприємство має розуміти свою основну мету та вплив, який здійснює на суспільство,

економіку та навколишнє середовище. Основна мета являє собою причину, з якої компанія існує. Вона також сприяє залученню персоналу та інших зацікавлених сторін, результатом чого стає мотивація та креативність працівників, низька плинність кадрів. Мета формулюється першою, оскільки стратегія слугує їй досягненню.

Основними компонентами успішності втілення засад стійкого розвитку виступають взаємодія з широким колом стейкхолдерів та соціальна відповідальність. Важливими компонентами виступають лояльність до стейкхолдерів компанії, аби мати можливість розраховувати на довгострокове партнерство, та егалітаризм, що виражається у відсутності класового поділу та передбачає відсутність привілейованих менеджерів та менший, порівняно з традиційними компаніями, розрив у розмірі зарплат представників різних рівнів корпоративної ієрархії. Перша група стейкхолдерів – клієнти. Оскільки на ринку завжди існує альтернатива, потрібно працювати над налагодженням стосунків з клієнтами. Друга група – співробітники. Компанії варто мотивувати працівників зсередини, аби ті прагнули проявити свої кращі якості. Слідуючи принципам стійкого розвитку, підприємство не буде використовувати страх як мотиватор. Компанії варто враховувати інтереси постачальників та акціонерів так само як і клієнтів. Для більшості підприємств залучення коштів від інвесторів є оптимальним шляхом забезпечення активного росту. При цьому акціонери, інвестори та постачальники мають сприйматися як повноцінні учасники бізнес-процесу та бути у курсі подій. Місцеві та глобальні спільноти теж виступають у якості стейкхолдерів. Компаніям варто брати участь у реалізації соціальних ініціатив спільноти, співпрацювати з неприбутковими організаціями чи створити власний благодійний фонд тощо. Також у якості зацікавлених сторін можна розглядати державу, медіа та конкурентів. Усі зацікавлені сторони однаково важливі, тому потрібно створювати цінність для кожного з них. У разі наявності конфліктної ситуації варто дотримуватися стратегії «win-win».

Наступна група елементів – лідерство та бренд. Ведення бізнесу в умовах стійкого розвитку неможливе без свідомого лідерства. Основним завданням керівництва стає пошук шляхів гармонізації інтересів зацікавлених сторін. Задля цього керівник повинен не лише культивувати у собі та колективі вищі цінності, а й сприяти розвитку емоційного (реакція на події) та системного (розгляд наявних проблем цілісно) інтелекту. При цьому не потрібно недооцінювати криз, з якими зіштовхується компанія, оскільки після того як організація переживає складні часи, народжуються свідомі лідери. Якщо компанії не належать до таких, де основна частина персоналу виконує рутинні операції, то керівництво здійснює не лише контроль та планування, а й створює умови, в яких працівники зможуть самі мотивувати себе. Свідомий менеджмент та підтримка бренду дозволяють компанії створювати цінність для своїх стейкхолдерів та бути інноваційною.

Ще одна група елементів – інновації та бізнес-ідеї, які втілюються у необхідності здійснення інвестицій у технологічні інновації та необхідність пошуку шляхів економії коштів. Для галузі характерні складнощі з контролем витрат. Водночас у пошуку додаткових вигід компанії прагнуть здійснювати інвестиції в інновації, оптимізації ланцюжків поставок, залучення аутсорсингових бек-офісів тощо. Зрозуміло, що в умовах економічної нестабільності акціонери не надають дозволу на освоєння частини коштів, що могла б бути спрямована на реалізацію соціальних ініціатив чи довгострокових проектів. Введення обмежень на використання капіталу дозволить знизити рівень операційних витрат на утримання дорогих шахт, які стануть більш привабливі для потенційних покупців. Окрім рециркуляції капіталу, першочерговою задачею також виступає необхідність виконання взятих зобов'язань, пов'язаних з прямими іноземними інвестиціями.

Узагальнюючи запропоновані методичні підходи до стійкого розвитку підприємств, варто зазначити, що для забезпечення подальшого зростання бізнесу варто здійснити ряд заходів, серед яких:

- втілення новітніх ресурсозберігаючих технологій;
- підвищення ефективності бізнес-процесів (важливо підвищувати ефективність організації виробничого процесу – від робочого місця окремого працівника до підприємства загалом);
- вирішення проблем технологічного відставання (при цьому подолання технічного і технологічного відставання потребує не лише переходу до більш сучасних технологій, а й запровадження корпоративної культури);
- раціоналізація використання ресурсів, організація використання вторинних ресурсів;
- аналіз ефективності використання трудового потенціалу.

Висновки. Сьогодні промислові підприємства опинилися у складному становищі, оскільки на фоні перелічених проблем незмінними залишаються податкові навантаження, практика надання регулятивних мандатів та високі очікування зацікавлених сторін. У подальшому українські підприємства можуть зіткнутися з погіршенням умов діяльності в умовах нестабільних цін, що суттєво впливає на зростання витрат. При цьому враховувати слід не лише зростання тарифів на електроенергію, витрат на купівлю та ремонт обладнання, а й суттєві інвестиції у розвиток інфраструктури.

Очевидно, що в таких умовах підприємства повинні переглянути свої принципові позиції щодо взаємодії із працівниками та стейкхолдерами, інвестування у нові технології, диверсифікації діяльності, розвідувальних робіт, процесів злиття та поглинання.

Список літератури

1. Кортен Д. К. Устойчивое развитие: Общепринятый стереотип и альтернативный взгляд. URL: <http://www.sustainable-cities-net.org.ua/publicationshow.php?id=81>.

2. Кобзар О. М. Концептуальні підходи до формування політики сталого розвитку України та Російської Федерації // Економіка природокористування і охорони довкілля: Зб.наук.пр. / Відп. ред. Б. М. Данилишин. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – С. 122–133.
3. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі ; [пер. з англ.]. – К. : Інтелсфера, 2002. – 312 с.
4. Meadows D., Meadows D., Randers J., Behrens W. Limits to growth – A Report to the Club of Rome. Universe Books. – 1972. – P. 205
5. Трегобчук В. Необхідність еколого-економічної моделі ринкових реформ в Україні / В. Трегобчук, О. Веклич // Економіка України. – 1997. – № 4. – С. 12-23.
6. Баутин В.М. Экономическая устойчивость и доходность предприятий молочной промышленности / В.М. Баутин, А.А.Черникова. – Воронеж: Центрально-Черноземное книжное издательство, 2002. – 202 с.
7. Brundtland H. (1987), «Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development». – Oxford: Oxford University Press – 512 p.
8. Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012 / International Institute for Sustainable Development. – New York, 2010. – 26 p.
9. Кульбака Н.А. Сущность и факторы экономической устойчивости предприятия / Н. А. Кульбака // Материалы международной научно-практической конференции, 23–24 ноября 2001 г. — Донецк, 2001. — С. 15–21.
- Accepted Stereotype and an Alternative View]. Available at: <http://www.sustainable-cities-net.org.ua/publicationshow>.
2. Kobzar O. M. Kontseptual'ni pidkhody do formuvannya polityky staloho rozvytku Ukrainy ta Rosiys'koyi Federatsiyi [Conceptual approaches to the formation of sustainable development policy of Ukraine and the Russian Federation]/ RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2002. – pp. 122–133.
3. Daley, G. (2002) Out of growth. Economic theory of sustainable development. Kyiv: Intelsfera, pp. 49–69 [in Ukrainian].
4. Meadows D., Meadows D., Randers J., Behrens W. Limits to growth – A Report to the Club of Rome. Universe Books. – 1972. – P. 205
5. Trehobchuk, V. and Veklych, O. (1997), «The need for ecological-economic model of market reforms in Ukraine», Ekonomika Ukrainy, no. 4, pp.12-23.
6. Bautin, V.M. Ekonomicheskaja ustojchivost' i dohodnost' predpriyatij molochnoj promyshlennosti [Economic sustainability and profitability of enterprises in the dairy industry] / V.M. Bautin, A.A. Chernikova; Voronezh: publishing centre of the Black-earth region, Russia – 202 p.
7. Brundtland H. (1987), «Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development». – Oxford: Oxford University Press – 512 p.
8. Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012 / International Institute for Sustainable Development. – New York, 2010. – 26 p.
9. Kulibaka, N. A. (2002), “Essence and factors of economic stability of enterprise”, [Online], available at: <http://uran.donetsk.ua/~masters/2002/fem/kulbaka/lib/s13.html>

References (transliterated)

1. Korten D. K. Ustoychivoye razvitiye: Obshchepriyatyy stereotip i al'ternativnyy vzglyad [Sustainable Development: A Commonly

Надійшла (received) 22.06.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Райко Діана Валеріївна (Райко Диана Валерьевна, Raiko Diana) - доктор економічних наук, професор, кафедра економічної кібернетики та маркетингового менеджменту, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9307-103X>; e-mail: diana.raiko2016@gmail.com

Маслак Ольга Іванівна (Маслак Ольга Ивановна, Maslak Olga) – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського; м. Кременчук, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6793-4367>; e-mail: oimaslak2017@gmail.com

Маслак Марія Володимирівна (Маслак Мария Владимировна, Maslak Mariya) - кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3322-740X> ; e-mail: mariya.maslak2016@gmail.com